

УДК 83'373.6

ЕТИМОЛОГІЯ ТА ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНЕ ПОЛЕ КОНЦЕПТУ «ГНІВ» В ІСПАНСЬКІЙ МОВІ

Колмакова В.Б.

Київський національний лінгвістичний університет

Стаття присвячена етимології концепту «гнів» в іспанській мові. Проведено структурний аналіз лексико-семантичного поля концепту, та етимологічний аналіз ряду синонімів лексем-номінацій емоції «гнів». В дослідженні конкретизуються та систематизуються компоненти, які складають концепт «гнів». З'ясовано яким чином компоненти внутрішньої форми концепту розподілені між собою. На основі етимологічного аналізу можна зробити висновок про значний розвиток структури концепту, про необхідність виникнення нових способів на позначення різних відтінків емоційного стану гніву, та наявності різноманіття в позначенні емоції як такої.

Ключові слова: концепт, етимологія, лексико-семантичне поле, гнів, емоція, іспанська мова.

Постановка проблеми. Етимологія концепту, або його внутрішня форма, є одним з шарів, які складають структуру концепту. Дослідження внутрішньої форми цікаве тим, що вона, відображена у зовнішній формі, зазвичай не усвідомлюється носіями мови, а відкривається лише тим, хто її досліджує [1, с. 8]. Гнів – одна з найважливіших емоцій людини, що має індивідуальну та соціальну значущість. Гнів завжди привертав увагу людей, був увагою різних літературних творів та аналітичних досліджень у різних наукових сферах протягом історії людства. Цей інтерес пов'язаний з тим, що емоція гніву, як правило, є неприборканою, та дає волю боротьбі між тваринною природою людини, та тією, яка саме відрізняє людину від тварин. Серед усіх емоційних станів гнів є одним з найважливіших компонентів емоційної сфери людини. Гнів виникає у відповідь на перешкоду в досягненні людиною жагуче бажаних цілей. Функціональне призначення цієї емоції для людської життєдіяльності полягає в мобілізації сил та енергії для активного самозахисту [2, с. 64]. **Актуальність** дослідження визначається загальним спрямуванням сучасної лінгвістики до вивчення лексики національних мов і зумовлена потребою дослідження слів на позначення концепту «гнів», оскільки лексико-семантичне поле (надалі – ЛСП) «гніву» є одним із ядерних полів мовної картини світу будь-якої мови, але водночас у кожній етнічній мові виявляє свою специфіку, іспанська мова не є виключенням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Семантичне поле емоцій займає істотне місце в лексико-семантичній системі будь-якої мови. Лексика, що позначає емоції, була і є предметом пильної уваги вчених, що вивчають проблеми системної лінгвістики, а також дослідників, що займаються питаннями когнітивної лінгвістики. Емоції виступають невід'ємною часткою людського життя, регулюючи процеси сприйняття та осмислення дійсності, зумовлюючи усі види діяльності індивіда та відтворюючи у його свідомості емоційне ставлення до дійсності [3, с. 103]. Основи вивчення ЛСП, закладені працями Й. Тріра, Г. Ібсена, в сучасній лінгвістиці розвиваються в численних роботах, присвячених проблемам лексичної семантики, зокрема у дослідженнях Г.А. Уфимцевої, І.О. Голубовської, А. Вежбицької та інших вчених. Г. Ібсен вперше вжив термін «смысловое поле» щодо групи слів-

назв металів у східних мовах. Він вважав, що одну семантичну групу утворюють тільки ті споріднені за змістом слова, які однаково оформлені, тобто завдяки смисловій близькості отримали однаково морфологічне оформлення. [4, с. 36].

Сукупність всіх семантичних полів складає лексичну систему тієї або іншої мови. Проте, деякі учені сумніваються в системності організації лексики і висувають думку про довільність виділення семантичних полів. Але системність організації лексики полягає якраз у відвертості даної системи і її підсистем, в можливості для нових елементів проникнути в систему, а для інших покинути її.

Об'єктом дослідження є етимологія та ЛСП концепту «гнів» в іспанській мові. В якості **предмета** виступає лексика на позначення гніву в іспанській мові.

Метою цієї статті є дослідження етимології, та встановлення структури ЛСП концепту «гнів» в іспанській мові, визначення особливостей його організації. Практичне значення статті заключає в собі можливість перегляду даної роботи для ознайомлення з поняттям ЛСП, та поглиблення знань із галузі лінгвістичних понять. Стаття буде корисною для збагачення активного словникового запасу, що може знадобитися під час перекладу текстів на різну тематику.

Виклад основного матеріалу дослідження. Надаючи характеристику емоції гніву, слід відзначити, що гнів – негативна за знаком емоція, індикатор розвиненості та рівня цивілізованості суспільства [5, с. 44]. Розглядаючи питання про позитивні та негативні емоції, К. Ізард відзначає конвенціональний характер такого розподілу. Зокрема, характеристика гніву як негативною емоції потребує певного уточнення. К. Ізард зауважує, що значущість гніву як адаптаційного механізму стає очевидною в еволюційній перспективі, оскільки у разі небезпеки або перешкод гнів мобілізував енергію людини, необхідну для самозахисту, виконуючи важливу функцію як для давньої, так і для сучасної людини, та таким чином сприяв виживанню людини як виду [6, с. 200]. З цього випливає позитивне значення емоції гніву, що дозволяє психологам стверджувати про корисність гніву.

Важливість емоцій для індивіда, зокрема емоції гніву, віддзеркалюється в мові наявністю різноманітних засобів вербалізації явищ емо-

ційно-почуттєвої сфери. Антропофактор викликає актуальність багатьох питань, пов'язаних з відображенням людини у мові. Як відзначає С.Н. Денисенко, пріоритетним завданням лінгвістики має бути встановлення глибинних закономірностей взаємодії когнітивних структур людської свідомості з мовними формами, виявлення в мовах світу характеру пізнання та світосприймання світу людиною, проникнення через мову до етнічних ментальних утворень [7, с. 507].

Елементи лексико-семантичної системи пов'язані між собою різними відношеннями. У формуванні ЛСП головну роль відіграють парадигматичні відношення. Це відношення між словами і групами слів на основі спільності або протилежності їхніх значень, які перебувають у відношенні опозиції. Найбільші парадигматичні об'єднання становлять лексико-семантичні поля [8, с. 302]. ЛСП – це сукупність лексичних одиниць, що об'єднані спільністю змісту (іноді також – спільністю формальних показників) і відображають понятійну, предметну чи функціональну схожість предметів, що вони позначають. Семантичні поля утворюються з лексем, пов'язаних між собою за значенням на основі якої-небудь спільності тих екстралінгвістичних реалій, які позначаються цими словами.

У структурі семантичного поля можна виділити такі частини:

1. ядро поля, що представлено родовою семою – компонентом, навколо якого розгортається поле. Ядро може замінити кожен із членів парадигми, будучи представником усієї парадигми;

2. центр поля складається з одиниць, які мають інтегральне, загальне з ядром і між собою значення;

3. периферія поля, що складається з одиниць, які є найвіддаленішими за своїм значенням від ядра. Вони конкретизують основне значення поля. Зазвичай периферійні елементи перебувають у зв'язку з іншими семантичними полями, утворюючи при цьому лексико-семантичному цілісність мовної системи [9, с. 205].

Розглянемо структуру ЛСП «гнів» в іспанській мові. За результатами суцільної вибірки з двомовних словників, словників синонімів, Інтернет-словників, до ЛСП «гнів» в іспанській мові можна включити такі лексеми:

Cólera, *f* – «роздратування, жовч»; **desagrado**, *m* – «невдоволення, прикрість, дратівливість»; **enfado**, *m* – «досада, дратівливість»; **enojo**, *m* – «гнів, досада, дратівливість»; **frenesí**, *m* – «несамовитість, буйне божевілля»; **furia**, *f* – «несамовитість, лютість, гнів»; **furor**, *m* – «шаленість, несамовитість, буйство»; **indignación**, *f* – «обурення»; **ira**, *f* – «гнів, обурення, лютість»; **iracundia**, *f* – «запальність, гнівливість»; **irritación**, *f* – «роздратування»; **rabia**, *f* – «сказ, лютість, гнів»; **rabietta**, *f* – «швидкоплинний спалах гніву; плач, рев»; **vesanía**, *f* – «безумство, божевілля» тощо [10, с. 153].

Загалом можна відзначити, що ЛСП «гнів» в іспанській мові демонструє вищий ступінь семантичної деталізації, порівняно з українською мовою. Проведений аналіз дозволяє визначити ядерні компоненти поля – лексеми **ira** – «гнів, обурення, лютість» та **enojo** – «гнів, досада, дратівливість». Роздивившись етимологію цих ключо-

вих понять концепту та етимологію синонімів, ми можемо виявити деякі компоненти внутрішньої структури: *ira*, від лат. *ir-a*, *-ae*, **гнів**, **поривчастий афект, який провокує помсту, шал, лютість, образу, і т.д.** Домінантні – ядерні елементи поля – мають синкретичне, узагальнююче значення, широку семантичну сполучуваність, здатні до вживання у різних контекстах: *descargar la ira en alguien* – «зирвати на когось гнів»; *ira de Dios* – «гнів Божий»; *llenarse alguien de ira* – «розгніватися»; *arder de ira* – «палати від гніву»; *ira justiciera* – «праведний гнів»; *inflamarse de, en ira* – «розгніватися»; *ciego de ira* – «впративши голову, збожеволівши від гніву»; *ponerse rojo de ira* – «почервоніти від гніву»; *anegar el alma de ira* – «наповнити душу гнівом»; *estar poseído de ira* – «бути захопленим гнівом»; *acceso, arrebatado, ataque, oleada, relámpago de ira* – «спалах гніву».

Другий домінуючий елемент ЛСП «гнів», *enojo*, походить від латинського виразу *in odio* – в ненависті, в якому відбулася заміна преф. *IN=EN*, *-dio* на *-jo*, та *втрата -d*, як у *HAST-IO* від *fas-ti-dium*, etc. Лат. *inodiare* «викликати відразу, антипатію». Наприклад, *crecido de enojo* або *lleno de enojo* – «сповнений гніву»; *ser en enojo con uno* – «бути в гніві на когось»; *mostrar enojo* – «показати гнів, невдоволення»; *hacer pasar el enojo* – «зняти дратівливість»; *quitar el enojo* – «розвіяти досаду»; *por enojo* – «з гніву».

Безумовно, лексична система мови представляється утворенням, в якому елементи знаходяться у певних відношеннях залежності та впорядкованості. Згідно В.П. Абрамову, який зазначає, що лексика мови це «упорядкована множинність елементів, зв'язаних певними відношеннями. Недивлячись на те що лексична система досить відкрита, а сама кількість елементів дуже велика у порівнянні з елементами інших систем, лексика все ж таки являє собою стійку та видиму систему у кожен момент розвитку мови» [11, с. 22]. Кожна з проаналізованих вище лексем (*ira*, *enojo*) являє собою ядро, а тому може замінити кожен із членів парадигми, будучи представником усієї парадигми.

Центр поля, ближня периферія, складається з одиниць, які мають інтегральне, загальне з ядром і між собою значення. Розглянемо лексеми, що належать до ближньої периферії: **enfado** – «досада, прикрість, стомлююча робота, гнів» від лат. *in fato* тобто в недолі, за лиха, *con enfado* – «сердито», *se le fue el enfado* – «перестав гніватись». **Cólera** «жовчність, дратівливість, гнів» від латини *cholera* «дратівливість» від грецького *khōlōra* «захворювання, якому характерна діарея» від *khōle* «жовч, злість, дратівливість» від *khloazein* «бути зеленим»; *montar en cólera* – розгніватися; *tomar cólera* – розгніватися. **Iracundia** «запальність, гнівливість, гнів» від лат. *iracundia* (*ira*). **Furia** «несамовитість, лютість, гнів»; а також, «шаленість, неприборканість (стихії, вітру)», від лат. *furia* «божевілля, сильна пристрасть, лютість». Наприклад, *hecho una furia* – «розлючений; не в собі від люті».

Про те, що проаналізовані елементи дійсно належать до центральних компонентів поля – ядра і ближньої периферії – свідчить також і їх розвиненість в інших європейських мовах, та

англійській мові (наприклад: *choler, fury, rage* і т.д.). *Rabia* «сказ, лють, гнів» від лат. *rabies* «божевілля, гнів, сказ», що пов'язане з *rabere* «марити, біснуватися, шаленіти». Тобто, *cniv-viđnosиться* з шаленістю, сказом: *tomar rabia* – «захворіти на сказ; приходити в лють»; *llueve con rabia* – «дощ лє як з відра»; *dar rabia* – «бісити, приводити в лють».

Серед компонентів дальньої периферії представлені: **desagrado** – «невдоволення, прикрість, дратівливість»; **frenesí** – «несамовитість, буйне божевілля»; **furor** – «шаленість, несамовитість; буйство»; **indignación** – «обурення»; **irritación** – «роздратування»; **rabieta** – «швидкоплинний спалах гніву; плач, рев»; **vesania** – «безумство, божевілля» і т.д. Дані лексичні одиниці є найвіддаленішими за своїм значенням від ядра. Вони конкретизують основне значення поля, і перебувають у зв'язку з іншими семантичними полями, утворюючи при цьому лексико-семантичному цілісність мовної системи.

Отже, гнів **ira** або **enojo** є емоційним станом, що може варіюватися за своєю інтенсивністю, може охоплювати різноманітний та широкий спектр відтінків, починаючи від незначного роздратування *irritación* до несамовитої люті *furia*. Дослідивши структуру ЛСП «гнів», ми можемо зробити висновок, що ядро поля утворюють іменники **ira** та **enojo**, які характеризуються синкретичним, узагальнюючим значенням, та широкою семантичною сполучуваністю. Внутрішня форма концепту «гнів», закладена в його етимології та етимології його синонімів, та містить наступні компоненти: 1) **Лють** (*furia, ira, enfado, rabia, rabieta*), 2) – **Сказ**

(*furor, rabia*), 3) – **Божевілля** (*frenesí, furor, vesania*), 4) – **Досада, причинення шкоди** (*desagrado, ira, enojo, enfado*), 5) – **Дратівливість** (*cólera, desagrado, enfado, enojo, ira, irritación*), 6) – **Обурення** (*furia, indignación, ira, enojo*) тощо.

Висновки з даного дослідження і перспективи. Компоненти внутрішньої форми розподілені досить рівномірно, неможна виділити домінуючої характеристики емоції. Якщо звернутися до дефініції емоції гніву як такої, то у визначеннях відмічається така палітра почуттів, як обурення, роздратованість, скривдженість, лють. Це почуття (а точніше афект) характеризується прагненням усунути перешкоду, яка «розуміється як відчуття несправедливості». Також афект характеризується бурхливим перебігом, а тому людина здатна здійснити імпульсивні вчинки та завдати шкоди собі та іншим, оскільки напад гніву може супроводжуватись запамороченням свідомості.

Проаналізувавши ряд номінацій емоції «гнів», можна зробити висновок, що в іспанській мові функціонує велика кількість лексичних одиниць, які номінують різні відтінки цієї емоції. Таке різноманіття лексем, що відображають емоцію, дає підставу стверджувати, що концепт «гнів» в іспанській мові є одним з базових концептів концептосфери «емоції» в цілому.

Дане дослідження не є вичерпним, адже тут були розглянуті лише іменники, що наповнюють ЛСП «гнів». ЛСП концепту «гнів» включає до свого складу численні прикметники, дієслова, фразеологізми, які можуть стати перспективним матеріалом для подальших досліджень.

Список літератури:

1. Концепт «Дружба» в англійском языковом пространстве URL: <http://student/km/ru>
2. Янова О. А. Номінативно-комунікативний аспект позначення «Усмішка» як компонента невербальної поведінки (на матеріалі сучасної англійської мови): Дис. канд. філол. наук: 10.02.04. – К., 2001. – 190 с.
3. Короткий курс лекцій з дисципліни «Загальна психологія» URL: http://studme.com.ua/139411035109/psihologiya/obschaya_psihologiya.htm
4. Magdalena Bator, 2010, *Studies in English Medieval Language And Literature. Obsolete Scandinavian Loanwords in English.* – 267 с.
5. Стефанский Е. Е. Концептуализация негативных эмоций в мифологическом и современном языковом сознании (на материале русского, польского и чешского языков): автореф. дис. на соискание учен. степени докт. филол. наук: спец. 10.02.19 «Теория языка» / Е. Е. Стефанский. – Волгоград, 2009. – 44 с.
6. Изард К. Э. Психология эмоций / К. Э. Изард. – СПб: Питер, 1999. – 464 с.
7. Денисенко С. Н. Відображення фразеологічної картини світу у німецьких фразеологізмах та їх дериватах з образами природи (синхронно-діахронний аспект) / С. Н. Денисенко // Науковий вісник Волин. нац. ун-ту імені Лесі Українки. Серія: Філологічні науки. Мовознавство. – Луцьк, 2009. – № 6. – С. 507–509.
8. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: Підручник для студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр «Академія», 2001. – 368 с.
9. Уфимцева А. А. Опыт изучения лексики как системы. – М., 1962. – 288 с.
10. Diccionario de sinónimos, antónimos, parónimos arquetipo grupo editorial Lexus editores S. A. Av. Del Ejército 305 Miraflores, Lima-Perú www.lexuseditores.com Primera edición, febrero 2008.
11. Абрамов В. П. Семантические поля русского языка. Монография. – М.: Краснодар: Акад. пед. и соц. наук РФ. Кубан. гос. Ун-т, 2003. – С. 22.

Колмакова В.Б.

Киевский национальный лингвистический университет

ЭТИМОЛОГИЯ И ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧЕСКОЕ ПОЛЕ КОНЦЕПТА «ГНЕВ» В ИСПАНСКОМ ЯЗЫКЕ

Аннотация

Статья посвящена этимологии концепта «гнев» в испанском языке. Проведен структурный анализ лексико-семантического поля концепта, и этимологический анализ ряда синонимно лексем-номинаций эмоции «гнев». В исследовании конкретизируются и систематизируются компоненты, которые составляют концепт «гнев». Выяснено каким образом компоненты внутренней формы концепта распределены между собой. На основе этимологического анализа можно сделать вывод о значительном развитии структуры концепта, о необходимости возникновения новых способов для обозначения различных оттенков эмоционального состояния гнева, и наличии многообразия в обозначении эмоции как таковой.

Ключевые слова: концепт, этимология, лексико-семантическое поле, гнев, эмоция, испанский язык.

Kolmakova V.B.

Kyiv National Linguistic University

ETYMOLOGY AND LEXICAL-SEMANTIC FIELD OF THE «ANGER» CONCEPT IN THE SPANISH LANGUAGE

Summary

The article is dedicated to the etymology of the «Anger» concept in the Spanish language. A structural analysis of lexical-semantic field of the concept and etymological analysis were made. In the study the components which make up an «anger» concept are specified and systematized. It is shown how the components of the inner form of the concept divided among themselves. On the basis of etymological analysis of line of synonyms nominating «Anger» it is possible to conclude that the concept structure is rapidly developing, that new ways of designation of different «Anger» shades are constantly appearing and the emotion nominations are diverse.

Keywords: concept, etymology, lexical-semantic field, anger, emotion, Spanish language.